

จากรามเกียรติ์...สู่การประเมินตอนที่ 2

(ต่อจากฉบับที่ 1 ปีที่ 11)

ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ *

Ph.D. (Ed.Admin.)

M.S. (Math.)

ความเดิม : จากรามเกียรติ์สู่การประเมิน ประกอบด้วยเอกสารสองตอน ตอนแรกคือ รามเกียรติ์ : แหล่งทรัพยากรเพื่อการบริหาร เป็นการนำภูมิปัญญาในวรรณคดีไทยมาเป็นแนวคิดในการบริหารได้เริ่มลงในวารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ 1 ปีที่ 11 ในฉบับนี้เป็นตอนที่สอง คือ แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินต่าง ๆ และอาจนำไปใช้ในการประเมินเพื่อการประกันคุณภาพทางการศึกษาได้

□□□

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินในยุคที่สี่

ในการประเมินหลักสูตรหรือประเมินโครงการต่าง ๆ นั้น โดยมากจะอาศัยตัวแบบ (model) ต่าง ๆ เพื่อการประเมิน เช่น ตัวแบบเป้าหมายเป็นฐาน (Goal Based Model) ตามแนวคิดของไทเลอร์ (Tyler 1949) โพรวัส (Provus 1971) ตัวแบบตอบสนอง (Responsive Model) ตามแนวคิดของ สคริฟเวน (Scriven 1973) สเตค (Stake 1975) ตัวแบบของผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship Model) ตามแนวคิดของ ไอสนอร์ (Eisner 1979) ตัวแบบการตัดสินใจ (Decision - Making Model) ตามแนวคิดของ สตัฟเฟิลบัมและคณะ (Stufflebam and other 1971) ที่เรียกว่า ตัวแบบชิป (Cipp Model) แนวคิดของอัลคิน (Alkin 1972) ที่เรียกว่า

ตัวแบบซีเอสอี (CSE Model) ซึ่ง CSE มาจากคำว่า Center for the Study of Evaluation ตัวแบบดังกล่าวมีทั้งจุดเด่นและจุดด้อย กูบาและลินคอล์น (Guba and Lincoln 1989) ได้เสนอทางเลือกใหม่ของการประเมินในหนังสือชื่อ Fourth Generation Evaluation (การประเมินในยุคที่สี่) สำคัญ โดยสรุปเกี่ยวกับการประเมินในยุคที่สี่มีดังนี้

วิวัฒนาการของการประเมิน

การแบ่งยุควิวัฒนาการของการประเมินนั้นมีหลายแนวคิด ตามแนวคิดที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ได้แก่ แนวคิดของกูบา และลินคอล์น (Guba and Lincoln. 1989 : 22 - 31) ได้แบ่งวิวัฒนาการของการประเมินออกเป็น 4 ยุค (Generation) ดังนี้

ยุคที่ 1 : ยุคของการวัดผล (Measurement)

ในระยะแรก ๆ ของยุคนี้เป็นการวัดคุณลักษณะต่าง ๆ ของนักเรียนเป็นการวัดว่านักเรียนได้เรียนรู้ (mastered) เนื้อหาสาระอะไร ในหลักสูตรบ้าง ต่อมาเป็นการวัดสติปัญญาของนักเรียน มีแบบทดสอบที่รู้จักกันในชื่อของ Stanford-Binet ในระยะต่อมาของยุคแรกนี้ จะเป็นการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (school achievement tests) มีแบบวัดที่แพร่หลาย เช่น Stone Reasoning Test in Arithmetic และ Stanford Achievement Battery เป็นต้น

ในยุคแรกนี้ การวัดผล (measurement) และการประเมินผล (evaluation) ใช้ในความหมายที่แทนกันได้ การวัดมุ่งที่ตัวนักเรียน เป็นยุคที่แบบวัดมีอยู่มากมาย ผู้ประเมินจะเป็นผู้เลือกที่จะใช้แบบวัดอะไรมาวัดคุณลักษณะของนักเรียน ที่ตัวต้องการ บทบาทของผู้ประเมินจึงเป็นบทบาททางเทคนิค (technical) ลักษณะเฉพาะของการประเมินในยุคแรก คือการกำหนดตัวแปร (variable) ที่ต้องการจะวัดแล้วรวบรวมข้อมูลของนักเรียนแต่ละคน โดยใช้แบบวัดที่ยอมรับว่าสามารถวัดตัวแบบนั้น ๆ ได้ แนวคิดของยุคที่ 1 นี้ ยังคงมีใช้ในปัจจุบันในสหรัฐอเมริกา เช่น จะสอบเข้ามหาวิทยาลัยจะต้องสอบผ่านแบบทดสอบอะไรบ้างใช้แบบทดสอบเพื่อจัดอันดับของโรงเรียน ใช้แบบทดสอบเพื่อประเมินประสิทธิภาพของครู เป็นต้น

ยุคที่ 2 : ยุคของการอธิบาย (Description)

ยุคแรกเป็นยุคที่เน้นการวัดที่ตัวนักเรียน ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 มีการเปลี่ยนหลักสูตรอย่างมาก การประเมินผลที่ตัวนักเรียน

เพียงอย่างเดียวจึงเป็นการไม่เพียงพอ หลักสูตรในโรงเรียนมัธยมศึกษามีปัญหาเพราะโรงเรียนไม่สามารถเตรียมความพร้อมให้นักเรียนเพื่อเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยได้ จึงมีการพัฒนาหลักสูตรต่าง ๆ ขึ้น แต่ปัญหาก็คือจะประเมินคุณภาพของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมาได้อย่างไร ในยุคนี้พยายามที่จะวัดว่านักเรียนได้เรียนรู้ที่ตรงไหนที่จะให้เขาเรียนรู้หรือไม่ เป็นการวัดผลการเรียนรู้ที่ปรารถนา (learning outcome) ซึ่งต่อมาเรียกว่า วัดดูประสงค์ (objective) ของการเรียนรู้ การประเมินจึงเป็นการประเมินโปรแกรม (program evaluation) การเรียนรู้

ไทเลอร์ (Ralph W. Tyler) เป็นผู้บุกเบิกการประเมินในยุคนี้ โดยพยายามรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินว่านักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของโปรแกรมหรือไม่ ยุคนี้จึงเป็นยุคของการอธิบาย (description) ว่าวัดดูประสงค์ที่ตั้งไว้นั้นมีจุดเด่นและจุดด้อยอย่างไรบ้าง บทบาทของผู้ประเมินนอกจากจะมีบทบาททางเทคนิคแล้วยังมีบทบาทของผู้อธิบาย (description) ด้วยการวัดผล (measurement) มีความแตกต่างจากการประเมินผล ไทเลอร์ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของการประเมินผลในยุคนี้ ลักษณะเฉพาะของการประเมินในยุคนี้ ลักษณะเฉพาะของการประเมินในยุคนี้มี 2 ข้อ คือ การกำหนดวัดดูประสงค์ที่จะวัด จากนั้นก็รวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างผลการปฏิบัติของนักเรียน (performance) กับวัดดูประสงค์ที่ได้ระบุไว้แล้วการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ ไทเลอร์ จะต้องตอบคำถาม 4 ข้อดังนี้

คำถามข้อ 1 วัดดูประสงค์ของการจัดการศึกษาของโรงเรียนคืออะไร

คำถามข้อ 2 จะเลือกประสบการณ์ของการเรียนรู้ อย่างไร เพื่อจะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

คำถามข้อ 3 จะจัดประสบการณ์การเรียนรู้ อย่างไร จึงจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ

คำถามข้อ 4 ประสิทธิภาพของประสบการณ์การเรียนรู้ จะประเมินได้อย่างไร

ยุคที่ 3 : ยุคของการตัดสินใจ (Justment)

ในยุคที่ 2 นั้น การประเมินผลมุ่งเน้นที่วัตถุประสงค์ (objective oriented) เป็นยุคที่เรียกว่า การประเมินแบบไทเลอร์ (Tylerian evaluation) ซึ่งเป็นยุคที่มุ่งเน้นการอธิบาย แต่ได้ละเลยการประเมินในด้านอื่น ๆ ซึ่ง Robert Stake (1967) เรียกว่า other countenance หรือ face of evaluation เช่น การปฏิบัติงานของนักเรียน มาตรฐาน (standards) ของการปฏิบัติงาน เป็นต้น

ในยุคที่ 3 นี้ จึงเป็นยุคของความพยายามที่จะตัดสินใจ (Justment) ผู้ประเมินแสดงบทบาทของผู้ตัดสิน (Judge) แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีบทบาททางเทคนิค และบทบาทในการอธิบายด้วย

หลังปี ค.ศ. 1967 ได้มีตัวแบบของการประเมินหลายตัวแบบ แต่ละตัวแบบถือว่าการตัดสินใจเป็นส่วนสำคัญของการประเมิน เช่น

Countenance Model ของ Stake (1967)

Discrepancy Evaluation Model ของ Provus (1971)

ตัวแบบที่เน้นการตัดสินใจ เช่น CIPP ของ Stufflebeam และคณะ (1971)

ตัวแบบที่เน้นผลที่เกิด เช่น Goal Free Model ของ scriven (1973)

ตัวแบบที่มุ่งเน้นการตัดสินใจ เช่น Connoisseurship Model ของ Eisner (1979)

ลักษณะในการประเมินในยุคที่ 3 นี้ เนื่องจากมีตัวแบบ (models) หลายตัวแบบแต่ละตัวแบบก็ต้องการข้อมูลที่แตกต่างกัน เช่น CIPP ซึ่งเป็นตัวแบบที่เน้นการตัดสินใจก็ต้องการข้อมูลที่นำมาใช้เพื่อการตัดสินใจเป็นต้น ดังนั้นข้อมูลที่ใช้ในการประเมินจึงต้องสอดคล้องกับจุดเน้นในแต่ละตัวแบบ

ปัญหาของการประเมินในสามยุคแรก

การประเมินในสามยุคแรกได้วิวัฒนาการอย่างเป็นขั้นตอน ทั้งในเนื้อหาสาระของการประเมินและความซับซ้อนของการประเมิน การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนที่ยังไม่เป็นระบบ จนกระทั่งถึงยุคที่หนึ่ง ซึ่งได้พัฒนาแบบวัดที่เหมาะสม ในยุคที่สองได้ประเมินตัวแบบที่ไม่ใช่ตัวนักเรียนเช่น โปรแกรม อุปกรณ์การสอน กลยุทธ์ในการสอน เป็นต้น ในยุคที่สามเป็นการประเมินที่นำไปสู่การตัดสินใจทั้งคุณค่าภายใน (intrinsic value) คือคุณสมบัติของผู้ประเมิน และคุณค่าภายนอก (extrinsic value) คือคุณค่าของสิ่งที่จะประเมิน (Guba and Lincoln 1981) การประเมินอย่างถืถ้วนเห็นว่า การประเมินในสามยุคแรกมีปัญหาที่สำคัญ 3 ประการต่อไปนี้ (Guba and Lincoln 1981 : 31-38)

1. การประเมินมีแนวโน้มเป็นแบบบริหารนิยม (managerialism) เนื่องจากการประเมินเกี่ยวข้องกับผู้บริหารหลายฝ่าย เช่น คณะกรรมการการศึกษา ศึกษาธิการ อาจารย์ใหญ่ เป็นต้น ผู้บริหารเหล่านี้จ้างหรือมอบหมายให้ผู้

ประเมินทำการประเมิน ดังนั้นการประเมินจึงมักไม่ส่งผลกระทบถึงผู้บริหารเหล่านี้ ผู้บริหารมักจะเป็นผู้กำหนดขอบเขตของการประเมินเป็นต้นว่า จะประเมินอะไร ประเมินใคร ประเมินผลแล้วรายงานใคร การประเมินในลักษณะเช่นนี้ทำให้ผู้ประเมินขาดเสรีภาพในการทำงาน

2. ขาดความเหมาะสมกับค่านิยมที่หลากหลาย (value - pluralism) เนื่องจากมีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายในแต่ละหลักสูตร ประกอบกับการประเมินเป็นการตัดสินคุณค่า ซึ่งมีค่านิยมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเหตุนี้ การประเมินจึงขาดการพิจารณาคคุณค่า และค่านิยมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้ประเมินอาจใช้ค่านิยมของตนเองในการตัดสินผลการประเมิน การประเมินจึงมักเป็นอัตวิสัยมากกว่าวัตถุวิสัย

3. เน้นกระบวนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้มากเกินไป (scientific paradigm of inquiry) เนื่องจากวิธีการทางวิทยาศาสตร์เน้นการประเมินเชิงปริมาณจึงละเลยข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลเชิงปริมาณเป็นข้อมูลหยาบ (hard data) ที่สามารถวัดได้อย่างเจาะจง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีทางสถิติ ดังนั้นการวิเคราะห์เชิงปริมาณจึงเหมาะกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมและการพยากรณ์ วิธีการประเมินทางวิทยาศาสตร์นั้นเป็นวิธีการที่ไม่เกี่ยวข้องกับค่านิยม (value free) แต่การประเมินนั้นต้องเกี่ยวข้องกับคุณค่าและค่านิยมของผู้ประเมิน ดังนั้นการขาดการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพจึงทำให้การประเมินผลขาดความสมบูรณ์

ทางเลือกใหม่ของการประเมินในยุคที่สี่

กูบาและลินคอล์น (Guba and Lincoln. 1989 : 38-39) ได้เสนอทางเลือกใหม่ของการ

ประเมินโดยเรียกว่า การประเมินสร้างสรรค์นิยมแบบตอบสนอง (Responsive Constructivist Evaluation) คำว่าการตอบสนอง (responsive) ในที่นี้หมายถึง วิธีการหลาย ๆ วิธี (different way) ในการกำหนดจุดเน้น(focusing) ของการประเมิน นั่นคือ เป็นการกำหนดขอบเขตและสิ่งที่จะประเมินซึ่งเป็นการสืบค้น (inquiry) ตามขอบเขตกระบวนทัศน์ (Constructivist paradigm) สำหรับคำว่าสร้างสรรค์ค่านิยม (constructivist) ในที่นี้หมายถึงวิธีวิธี (methodology) ที่ใช้ในการประเมิน เป็นการกำหนดว่าจะถามคำถามอะไรและจะรวบรวมข้อมูลอะไร ทั้งนี้จะต้องอยู่บนพื้นฐานความเห็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (stakeholder) ของสิ่งที่จะประเมิน การประเมินสร้างสรรค์นิยมแบบตอบสนอง จึงเป็นกระบวนทัศน์ของการแสวงหาความรู้ที่เป็นทางเลือกใหม่ที่ต่างจากกระบวนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์ (scientific paradigm) การประเมินในยุคที่สี่นั้น กูบาและลินคอล์นจึงเรียกว่า สร้างสรรค์นิยม (constructivist)

การประเมินสร้างสรรค์นิยมแบบตอบสนองนี้มีลักษณะเฉพาะบางประการดังนี้

1. ใช้การประเมินแบบตอบสนอง (Responsive Evaluation) ในการประเมินนั้น จะต้องสนองตอบผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ประเมิน (stakeholder) ผู้เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ประเมินจะระบุการได้ประโยชน์ การเสียประโยชน์ และปัญหาของตน การได้ประโยชน์ (claims) คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการประเมินชอบหรือสนับสนุน (favorable) กับสิ่งที่ประเมิน การเสียประโยชน์ (concerns) คือสิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ประเมินไม่ชอบหรือไม่สนับสนุน (unfavorable) ในสิ่งที่ประเมิน สำหรับปัญหา (issues) นั้น คือสิ่งที่

ผู้เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ประเมินไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่ประเมิน ผู้เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ประเมินแต่ละคนก็คือการได้ประโยชน์ การเสียประโยชน์ และปัญหาที่แตกต่างกัน

การประเมินแบบตอบสนองจะมี 4 ระยะ (phase)

ระยะแรก จะเป็นระยะที่ผู้เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ประเมินแต่ละคนจะระบุการได้ประโยชน์ การเสียประโยชน์ และปัญหาของตน

ระยะที่สอง การได้ประโยชน์ การเสียประโยชน์ และปัญหาของแต่ละคนจะนำมาให้กลุ่มพิจารณาเพื่อแสดงความเห็น แสดงการเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ในระยะที่สองนี้ การได้ประโยชน์ การเสียประโยชน์ และปัญหาหลายประการจะได้รับการแก้ไข

ระยะที่สาม การได้ประโยชน์ การเสียประโยชน์ และปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขนั้น ผู้ประเมินจะรวบรวมข้อมูลของสิ่งเหล่านี้ การรวบรวมข้อมูลอาจเป็นในเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณ

ระยะที่สี่ เป็นการเจรจาระหว่างผู้เกี่ยวข้องเพื่อหาความสอดคล้องหรือมติเอกฉันท์

1. การใช้กระบวนการอธิบายด้วยการโต้แย้งเชิงตรรกะ (Hermeneutic Dialectic Process) ที่เรียกว่า Hermeneutic นั้น เพราะมีลักษณะเป็นการอธิบายและตีความ ที่เป็น Dialectic นั้น เพราะเป็นการเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของทัศนะที่หลากหลาย

2. ใช้การเจรจา (Negotiation) ระหว่างผู้เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ประเมินกระบวนการเจรจาจะทำให้ได้สิ่งใหม่ขึ้นมา เป็นวิธีการสร้างสรรค์ (construction)

วิทยวิธีในการสืบค้นแบบสร้างสรรค์นิยม

การสืบค้นแบบสร้างสรรค์นิยม (Constructivist Inquiry) นั้น กูบาและลินคอล์น (Guba and Lincoln 1989 : 173 - 183) ได้อธิบายไว้ว่า จำเป็นต้องเริ่มต้นจากเงื่อนไขของการประเมินหรือเงื่อนไขที่เป็นทางเข้าสู่การสืบค้น (entry conditions) ถ้าหากการประเมินปราศจากเงื่อนไขเหล่านี้ก็ไม่มีประโยชน์ที่จะกระทำการสืบค้นเงื่อนไขที่เป็นทางเข้าสู่การสืบค้นประกอบด้วย

1. การศึกษาจะต้องกระทำในสถานที่เป็นธรรมชาติ (natural setting) เป็นสถานที่ที่มีกิจกรรมดำเนินการในสภาพปกติ ไม่ใช่สภาพของห้องทดลอง

2. ผู้ประเมินจะต้องไม่เต็มใจที่จะสรุปว่าตนเองมีความรู้ทุกเรื่องเกี่ยวกับบริบทของสิ่งที่จะศึกษา โดยปกติแล้วนักสร้างสรรค์จะประเมินในลักษณะเป็นผู้เรียน คือ ต้องแสวงหาความรู้เพิ่มเติมนักสร้างสรรค์จะต้องไม่ทึกทักว่าตนเองมีความรู้มากพอแล้วในสิ่งที่จะศึกษา ในสภาพการณ์เช่นนี้เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินจึงต้องสามารถที่จะปรับเปลี่ยนได้ (adaptability) เป็นอย่างมาก

3. ใช้นุษย์เป็นเครื่องมือในการวิจัย (human instrument) ในการประเมิน เป็นการใช้นุษย์เก็บข้อมูล การเก็บข้อมูลอาจทำได้โดยการสนทนา การสังเกตกิจกรรม การอ่านเอกสารหรือบันทึกต่าง ๆ การสังเกตจากร่องรอยที่คงเหลืออยู่ เป็นต้น ใช้นุษย์วิเคราะห์และตีความข้อมูลที่ได้ การเก็บข้อมูลจึงค่อนข้างจะเป็นในเชิงคุณภาพ

4. นักสร้างสรรค์อ้างอิงสัญชาตญาณในการที่จะรวมและใช้ความรู้ที่สรุปเป็นนัย (tacit know-

ledge) โดยที่ความรู้ที่สรุปเป็นนัยหมายถึง ทุกสิ่งที่เราจับด้วยทุกสิ่งที่เราพูดได้ เพราะโดยธรรมชาติ นั้นคนเราจะรู้มากกว่าสิ่งที่พูดการสืบค้นแบบสร้างสรรค์นิยมจึงพยายามล้วงเอาความจริงจากผู้ให้ข้อมูลให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และเป็นการใช้ความรู้สึกและความรู้สึกแฉ่งที่ผู้วิจัยมาช่วยในการวิเคราะห์สถานการณ์

การที่จะสืบค้น (inquiry) ได้จะต้องมีเงื่อนไขครบสี่ประการจากนั้นจึงเข้าสู่กระบวนการของการสืบค้น ที่เรียกว่า กระบวนการอธิบาย ด้วยการโต้แย้งเชิงตรรกะ (Hermeneutic Dialectic Process) มีองค์ประกอบ 4 ประการในกระบวนการสืบค้น ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องเป็นวงจรซ้ำ ๆ จนกระทั่งเกิดมติหรือเห็นสอดคล้องกัน

กระบวนการสืบค้น 4 ประการ ประกอบด้วย

1. การเลือกผู้ให้ข้อมูล มิใช่เลือกแบบสุ่ม แต่เป็นการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) การเลือกแบบเจาะจงมี 6 วิธี (Patton 1980) แต่ในกระบวนการนี้ใช้วิธีสุ่มแบบมีความแปรผันสูงสุด (maximum variation sampling) เพื่อที่จะให้ได้ข้อมูลที่มีขอบเขตกว้างขวางที่สุด

การเลือกแบบแปรผันสูงสุดมีลักษณะ 2 ประการ ประการแรก การเลือกนั้นจะต้องเลือกแบบเรียงลำดับ (serially) นั่นคือ จะเลือกตัวอย่างที่สองก็ต่อเมื่อเก็บข้อมูลจากตัวอย่างแรกเสียก่อน ประการที่สอง ตัวอย่างจะถูกเลือกตามสถานการณ์ (contingently) นั่นคือมีความแตกต่างจากตัวอย่างแรก และสามารถตอบสนองตอบความต้องการของการสืบค้น

2. ในกระบวนการสืบค้นจะมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันระหว่างการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล การตีความของข้อมูล ควรจะเริ่มจากการเก็บข้อมูลคนแรก การที่จะเก็บข้อมูลคนที่สองจะต้องเกี่ยวเนื่องจากข้อมูลคนแรก อาจเป็นข้อมูลที่เพิ่มจากคนแรกหรือเป็นการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากข้อมูลคนแรกก็ได้

3. การสรุปข้อค้นพบ ไม่จำเป็นต้องมีทฤษฎีมาสนับสนุนการวิจัย แต่ทฤษฎีจะเกิดจากข้อมูลที่ได้ (Grounded Theory) ดังนั้น ในขณะที่การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการไป การตีความหรือการวิเคราะห์ข้อมูลก็ดำเนินไปพร้อมกัน ข้อค้นพบนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลเห็นสอดคล้องกัน เป็นการสร้างสรรค์ที่หลากหลาย (multiple construction) ของผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน

4. การออกแบบการประเมินใหม่ เนื่องจากในเบื้องต้นนั้น ผู้ประเมินยังไม่ทราบว่าตนไม่ทราบอะไรบ้าง เมื่อมีข้อมูลมากขึ้นก็จำเป็นต้องปรับการออกแบบให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และให้มีจุดมุ่งเน้นที่ชัดเจน

ผลผลิตอันสุดท้ายของวงจรการอธิบาย ด้วยการโต้แย้งเชิงตรรกะ คือ การรายงานกรณีศึกษา (case report) การรายงานกรณีศึกษาในที่นี้มิใช่การสรุปข้อค้นพบเพื่อการไปสรุปอ้างอิงยังประชากร แต่เป็นการเสนอการสร้างสรรค์ร่วม (joint construction) ที่เป็นผลมาจากกระบวนการโต้แย้งเชิงตรรกะ ที่ก่อให้เกิดความเห็นสอดคล้องกันหรือมติเอกฉันท์

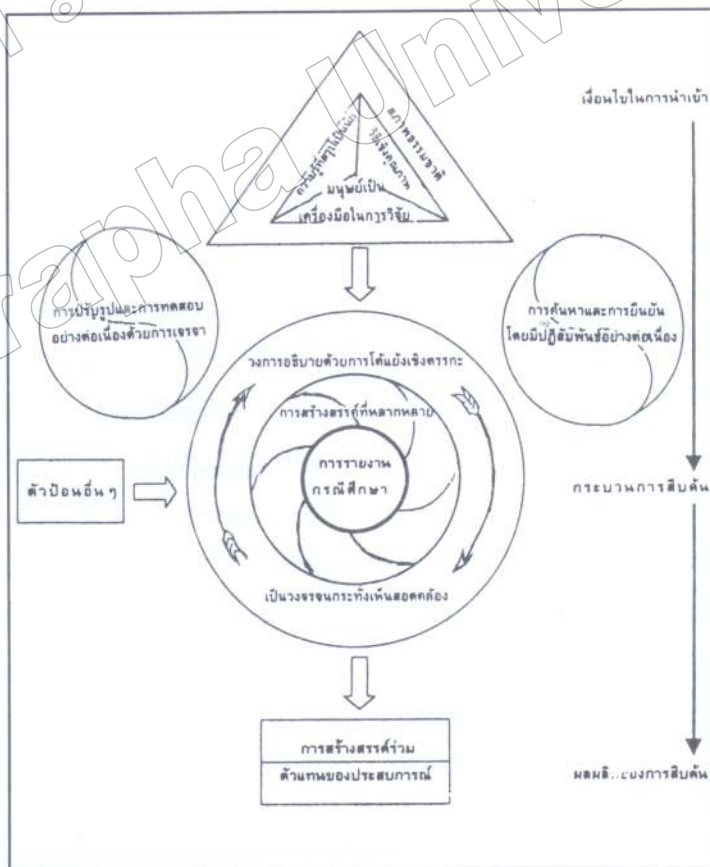
การสร้างสรรค์ร่วม จะก่อให้เกิดตัวแทนของประสบการณ์ (vicarious experience) ตัวแทนของประสบการณ์จริง แต่จะเปิดโอกาสให้ผู้อ่าน

ได้เรียนรู้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์อื่น นอกจากนั้นตัวแทนของประสบการณ์อาจช่วยให้ผู้อ่านนำไปใช้ในการสร้างสรรค์อย่างใหม่

วิทยวิธีในการสืบค้นสร้างสรรค์นิยมนั้น ยังมีวงกลมอีกสองวงที่แสดงความสัมพันธ์ของหยินและหยาง (รูปภาพที่ 1: หน้า 65) หยิน (Yin) เป็นลักษณะของผู้หญิง หยาง (Yang) เป็นลักษณะของผู้ชาย หยิน และหยาง มีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนเพิ่มเติมให้ซึ่งกันและกัน

วงกลม หยิน - หยาง ด้านซ้ายมือแสดงให้เห็นว่า กระบวนการและผลผลิตของการสืบค้นของนักสร้างสรรค์และถูกปรับรูป (shaped) และทดสอบ (tested) อย่างต่อเนื่องด้วยการเจรจา ระหว่างผู้ประเมินกับผู้ให้ข้อมูล เงื่อนไขนำเข้าหรือเงื่อนไขที่เป็นทางเข้าสู่การประเมินนั้น ทั้งผู้ประเมินและผู้ให้ข้อมูลต้องเห็นสอดคล้องกัน วงกลมหยิน - หยาง ด้านขวามือแสดงข้อเท็จจริงว่ากระบวนการของนักสร้างสรรค์นั้น การค้นพบและการยืนยันเป็นกระบวนการที่มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง

วิทยวิธีของการสืบค้นแบบสร้างสรรค์นิยม สามารถแสดงได้ดังรูปต่อไปนี้ (Guba and Lincoln. 1998: 174)

รูปที่ 1 วิทยวิธีในการสืบค้นแบบสร้างสรรค์นิยม

วิถีวิธีของการประเมินในยุคที่สี่

การประเมินในยุคที่สี่เป็นการผสมผสาน การมุ่งเน้นการตอบสนอง (responsive focusing) และยุทธวิธีของนักสร้างสรรค์ (constructivist methodology) โดยการที่มุ่งเน้นการตอบสนอง นั้นใช้การได้ประโยชน์ (claims) การเสียประโยชน์ (concerns) และปัญหา (issues) ของผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง (stakeholder) ของสิ่งที่ประเมิน เป็น องค์ประกอบของการจัดระบบการประเมินสำหรับ ยุทธวิธีของนักสร้างสรรค์นั้นมีจุดมุ่งหมายที่จะ พัฒนาการตัดสินใจตลอดคล้อยของผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งในตอนแรกนั้นอาจมีความคิดหรือการสร้างสรรค์ ที่แตกต่างหรืออาจขัดแย้งกันก็ได้

กูบาและลินคอล์น (Guba and Lincoln, 1989: 185-227) ได้เสนอวิถีวิธีในการ ประเมินในยุคที่สี่ เป็นกระบวนการต่อเนื่อง 12 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเริ่มทำสัญญา

ในการประเมินนั้นจะมีลูกค้า ผู้อุปถัมภ์ หรือผู้ว่าจ้างประเมิน ซึ่งจะมาขอรับการบริการ การประเมินจากผู้ประเมิน การทำสัญญาเป็นการ ช่วยให้เข้าใจตรงกันระหว่างผู้ต้องการให้ประเมิน กับผู้ประเมินในการทำสัญญานั้นควรจะประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้

1. ระบุชื่อลูกค้า หรือผู้อุปถัมภ์ อาจเป็น บุคคล หน่วยงาน หรือองค์การซึ่งควรเป็นผู้ที่ เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ประเมิน

2. ระบุสิ่งที่จะถูกประเมิน อาจเป็นความ คิดเบื้องต้น ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ภายหลังจาก ผ่านกระบวนการอธิบายด้วยการโต้แย้งเชิงตรรกะ แล้ว

3. ข้อความที่ระบุวัตถุประสงค์ของการ ประเมิน วัตถุประสงค์ของการประเมินควรจะ พิจารณาใน 2 มิติ มิติแรกคือธรรมชาติของการ ตัดสินใจที่เกี่ยวกับคุณธรรม (merit) หรือคุณค่า (worth) มิติที่สองคือเจตนาของการประเมินว่าจะ ประเมินส่วนย่อย (formative) หรือประเมิน รวม (summative)

ดังใช้วัตถุประสงค์ของการประเมินจึงมี 4 ลักษณะดังนี้ (Guba and Lincoln, 1981)

ลักษณะที่ 1 การประเมินคุณธรรม โดย การประเมินส่วนย่อย (formative merit evaluation) เป็นการประเมินคุณค่าภายในของสิ่งที่ประเมิน ด้วยเจตนาที่จะปรับปรุงสิ่งนั้น ๆ เช่น การเสนอหลัก สูตรใหม่ อาจประเมินที่ความทันสมัย ความต่อเนื่อง ลำดับขั้นของเนื้อหา เป็นต้น เพื่อที่จะค้นหาสิ่งที่ ควรจะปรับปรุง

ลักษณะที่ 2 การประเมินคุณค่าโดยการ ประเมินส่วนย่อย (formative worth evaluation) เป็นการประเมินคุณค่าภายนอกของสิ่งที่ประเมิน ประเมินด้วยเจตนาที่จะปรับปรุงสิ่งนั้น ๆ เช่น การเสนอหลักสูตรใหม่ อาจประเมินที่ผลของหลัก สูตรว่าเป็นไปตามที่ต้องการหรือไม่ เพื่อที่จะค้น หาว่า การปฏิบัติในเรื่องใดควรจะปรับปรุง

ลักษณะที่ 3 การประเมินคุณธรรมโดย ส่วนรวม (summative merit evaluation) เป็นการ ประเมินคุณค่าภายในของสิ่งที่ประเมิน ด้วย เจตนาที่จะตรวจสอบว่ามีมาตรฐานขั้นต่ำของ ระดับที่พอรับได้หรือไม่

ลักษณะที่ 4 การประเมินคุณค่าโดยส่วน รวม (summative worth evaluation) เป็นการ ประเมินคุณค่าภายนอกของสิ่งที่ประเมินเพื่อจะ นำไปใช้ในสถานการณ์จริง

4. ข้อตกลงของลูกค้าหรือผู้อุปถัมภ์ ที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขของวิธีการอธิบายด้วยวิธีโต้แย้งเชิงตรรกะ หากเงื่อนไขของการนำเข้าสู่การประเมินไม่สมบูรณ์ก็จะทำให้การประเมินเป็นไปได้ไม่ได้

5. ข้อความที่แสดงเจตนาของผู้ประเมิน ที่มีต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (stakeholder) ของสิ่งที่ประเมิน เนื่องจากการได้ประโยชน์ และปัญหาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นจุดมุ่งเน้นของการประเมิน ดังนั้นจึงจำเป็นจะต้องระบุและแสวงหาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลาย

6. คำอธิบายเกี่ยวกับวิธีที่จะใช้เนื่องจากลูกค้าหรือผู้อุปถัมภ์ อาจขาดความรู้ในวิธีการประเมิน จึงจำเป็นต้องอธิบายวิธีที่จะใช้อย่างสรุป แต่สามารถที่จะเข้าใจได้

7. ข้อตกลงว่าสามารถใช้ข้อมูลจากเอกสารด้วย ดังนั้นผู้ประเมินจะต้องมั่นใจว่าจะสามารถเข้าถึงเอกสารต่าง ๆ ได้

8. ข้อความที่แสดงเจตนาของผู้ประเมินว่าจะเก็บข้อมูลต่าง ๆ เป็นความลับ เนื่องจากการประเมินในลักษณะนี้มุ่งที่จะสร้างสรรค์ร่วม ดังนั้นความแตกต่างกันตลอดจนความขัดแย้งทั้งหลายจะต้องเก็บเป็นความลับ

9. คำอธิบายวิธีรายงานที่จะใช้ แม้ว่าการรายงานกรณีศึกษาอาจเป็นรูปแบบที่เหมาะสมแต่ลูกค้าหรือผู้อุปถัมภ์แต่ละคนก็อาจต้องการวิธีรายงานที่แตกต่างกัน

10. ระบุเงื่อนไขทางเทคนิคที่เฉพาะเจาะจง ลูกค้าควรจะทราบในสิ่งต่อไปนี้

ก. ผู้ประเมิน ใครคือผู้ประเมิน มีประสบการณ์และการฝึกอบรมอย่างไรบ้าง เพราะ

ผู้ประเมินเป็นเครื่องมือสำคัญในการประเมิน

ข. กำหนดรายการชั่วคราว ควรกำหนดกรอบระยะเวลาของการประเมินว่าอยู่ในช่วงเวลาใดที่เหมาะสม

ค. งบประมาณ เป็นค่าใช้จ่ายในการประเมินจะต้องมีการตกลงในรายละเอียดและการวางเงื่อนไขที่ชัดเจน

ง. รายการของผลที่เกิดขึ้น เป็นรายการของสิ่งต่าง ๆ ที่จะประเมินตามข้อตกลงที่ยอมรับทั้งสองฝ่าย

ขั้นตอนที่ 2 การจัดระบบการประเมินในการดำเนินกรประเมินนั้น จำเป็นจะต้องจัดเตรียมการใน 4 เรื่องต่อไปนี้

1. เลือกและฝึกอบรมคณะผู้ประเมิน เนื่องจากการประเมินในยุคที่ 4 นั้น ถือว่ามนุษย์เป็นเครื่องมือสำคัญในการวิจัย ดังนั้นจึงจำเป็นจะต้องเลือกและฝึกอบรมคณะผู้วิจัย แม้ว่าจะวิจัยคนเดียวได้ แต่ถ้าสามารถวิจัยเป็นคณะก็จะทำให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. การได้รับสิทธิที่จะเข้าถึงข้อมูล แม้ว่าคู่สัญญาของผู้ประเมินจะให้สิทธิแก่ผู้ประเมินในการเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ แต่ในบางครั้งจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานย่อย และผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งที่ประเมินด้วย

3. การเตรียมเครื่องอำนวยความสะดวก การเตรียมเครื่องช่วยในการเก็บข้อมูลเช่นเทปบันทึกเสียง สมุดบันทึก ตลอดจนการกำหนดนัดพบเป็นต้น

4. การสร้างความคุ้นเคยเกี่ยวกับปัจจัยทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมของท้องถิ่น เนื่องจาก การประเมินในยุคที่ 4 จะต้องกระทำ

ในสถานการณ์ที่เป็นจริง ดังนั้นจึงจำเป็นจะต้องสร้างความคุ้นเคยกับบริบทของท้องถิ่นนั้น ๆ

ขั้นที่ 3 การจำแนกผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมิน ได้แก่ บุคคล หรือคณะบุคคล 3 กลุ่ม ต่อไปนี้

1. ผู้แทน ได้แก่ ผู้ผลิต ผู้ใช้ หรือผู้ที่นำสิ่งที่ประเมินไปปฏิบัติ

2. ผู้ได้รับผลประโยชน์ ได้แก่ ผู้ที่ได้ประโยชน์จากสิ่งประเมิน

3. ผู้ได้รับโทษ ได้แก่ ผู้ได้รับผลกระทบทางลบจากสิ่งที่ประเมิน

ขั้นที่ 4 การพัฒนาการสร้างสรรค์ร่วมภายในกลุ่ม

ในขั้นนี้เป็นการเริ่มในวงจรการอธิบายด้วยการโต้แย้งเชิงตรรกะอย่างสมบูรณ์ ในวงจรของครูหรือวงจรของผู้ปกครอง ใครจะเป็นผู้ให้ข้อมูลก่อนนั้นไม่สำคัญ สิ่งสำคัญคือการใช้ข้อมูลหรือการสร้างสรรค์ที่แตกต่างกันมาก ๆ เพื่อที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค์ร่วม หรือจุดร่วมภายในกลุ่ม

ขั้นที่ 5 การทดสอบและการขยายการสร้างสรรค์ร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

ในขั้นที่ 4 เป็นการสร้างวงจรการอธิบายด้วยการโต้แย้งเชิงตรรกะของผู้เกี่ยวข้องแต่ละกลุ่มซึ่งจะช่วยให้เกิดการสร้างสรรค์ร่วมของแต่ละกลุ่มในขั้นนี้เป็นการสร้างสรรค์ร่วมของแต่ละกลุ่มเข้าด้วยกัน ในการสร้างสรรค์ร่วมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ อาจต้องหาข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสารต่าง ๆ การสังเกต เป็นต้น

ขั้นที่ 6 การเลือกประเด็น ได้ประโยชน์ การเสียประโยชน์และปัญหาที่ยังหาข้อสรุปไม่ได้

ขั้นนี้เป็นขั้นตอนที่ง่ายที่สุดของกระบวนการ

เมื่อวงจรของการโต้แย้งเชิงตรรกะของขั้นที่ 4 และขั้นที่ 5 สำเร็จลง จะเห็นได้ว่าส่วนหนึ่งของการได้ประโยชน์ การเสียประโยชน์ และปัญหาในวงจรที่ผู้เกี่ยวข้องแต่ละคนจะหายไปบ้าง เช่น ผู้ปกครองอาจมีการเสียประโยชน์ที่ว่า เนื้อหาที่เรียนไม่มีความสมดุล แต่เมื่อได้ข้อมูลจากวงจรของครู อาจทำให้การเสียประโยชน์หายไป

ขั้นที่ 7 การจัดลำดับสิ่งที่ยังหาข้อยุติไม่ได้

แม้ว่าการได้ประโยชน์ การเสียประโยชน์ และปัญหาหลายหลายประการจะมีข้อยุติแล้วในกระบวนการโต้แย้งเชิงตรรกะ แต่ก็อาจมีบางสิ่งที่ยังไม่มีข้อยุติ ในขั้นนี้จึงจำเป็นต้องจัดลำดับความสำคัญของสิ่งที่ยังไม่มีข้อยุติ โดยพิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้

1. โอกาสที่จะมีข้อยุติโดยง่าย หากได้รับข้อมูลเพิ่มเติม

2. โอกาสที่จะประนีประนอมกันได้ แม้ว่าความเห็นไม่สอดคล้องกันอาจเหลืออยู่บ้าง ถ้าหากได้รับข้อมูลเพิ่มเติมและมีกลไกที่จะสร้างความพอใจให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

3. การยึดติดกับค่านิยมบางอย่างของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องบางคน ซึ่งอาจยากที่จะให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลายมีความเห็นสอดคล้องกัน

ขั้นที่ 8 การรวบรวมข้อมูลใหม่

สิ่งที่ยังไม่มีข้อยุติ คือ สิ่งที่ยังไม่บรรลุถึงการสร้างสรรค์ร่วม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีความแตกต่างในค่านิยม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อเพิ่มเติมกับสิ่งสร้างสรรค์ที่มีอยู่แล้ว เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์ใหม่ (reconstruction) หรืออาจปรับเปลี่ยนเครื่องมือในการ

เก็บรวบรวมข้อมูล หรืออาจต้องศึกษาบางอย่างเพิ่มเติม

ขั้นที่ 9 เตรียมวาระเพื่อการเจรจา

ความสามารถในการระบุนการได้ประโยชน์ การเสียประโยชน์ และปัญหาที่ยังไม่มีข้อยุติ ประกอบกับการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจะช่วยให้การจัดวาระเพื่อการเจรจาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่อไปนี

1. ระบุว่าการได้ประโยชน์ การเสียประโยชน์ และปัญหาเป็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกลุ่มใด

2. อธิบายการสร้างสรรค์ที่ไม่สอดคล้องกันในกรณีที่เป็นปัญหาอธิบายองค์ประกอบของการสร้างวาระ ถ้าเป็นการได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์ เพราะสิ่งเหล่านี้ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาได้

3. จัดหาข้อมูลเพื่อการให้ได้ประโยชน์ การเสียประโยชน์ และปัญหาที่ยังไม่ได้แก้ไข ไม่ได้มีความกระจ่างชัดขึ้น ควรหาข้อมูลทั้งที่สนับสนุนและคัดค้าน

4. จัดการฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมการแก้ปัญหา

5. ทดสอบวาระการเจรจากับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องบางคนเพื่อดูว่าจะยอมรับวาระได้หรือไม่

ขั้นที่ 10 ดำเนินการเจรจา

การเจรจานั้นควรดำเนินการด้วยกระบวนการอธิบาย ด้วยกระบวนการโต้แย้งเชิงตรรกะ วงจรเจรจาควรอยู่บนหลักการของการประเมินแบบมีส่วนร่วม (participatory evaluation) แต่ไม่ใช้การเป็นตัวแทนตามความหมายทางสถิติ การ

เป็นตัวแทนในที่นี้ เป็นการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละกลุ่มเลือกตัวแทนของตนตามวิธีการที่กลุ่มของตนเห็นว่าเหมาะสม เมื่อการได้ประโยชน์ การเสียประโยชน์ และปัญหามีความแตกต่างกัน ผลการเจรจาจะปรากฏอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 ลักษณะ ต่อไปนี้

1. มีมติโดยสมบูรณ์ หมายถึง ข้อตกลงที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

2. มีมติบางส่วน มีการได้ประโยชน์ การเสียประโยชน์และปัญหาบางอย่างยังไม่ได้รับการแก้ไข

3. ไม่มีมติ เป็นเพราะความขัดแย้งในการสร้างสรรค์ยังคงมีอยู่

ขั้นที่ 11 การรายงาน

การรายงานในการประเมินในยุคที่ 4 นั้นมีหลายแบบ แต่ลักษณะสำคัญของรายงาน คือ การแสดงหรือการระบุนการสร้างสรรค์ร่วม ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการอธิบายด้วยการโต้แย้งเชิงตรรกะ

ขั้นที่ 12 การเริ่มวงจรใหม่

การประเมินในยุคที่ 4 นี้ มักจะบานปลายโดยธรรมชาติ โดยมีแนวโน้มที่จะมีปัญหามากขึ้นกว่าการที่จะได้คำตอบ มักจะมีการได้ประโยชน์ การเสียประโยชน์ และปัญหาบางประการที่ยังไม่มีข้อยุติ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเริ่มวงจรใหม่ และใช้กระบวนการอธิบายด้วยการโต้แย้งเชิงตรรกะต่อไปอีก การประเมินในยุคที่ 4 จะไม่มีการสิ้นสุด แต่จะดำเนินการต่อไปเรื่อย ๆ วิทวิธีในการประเมินในยุคที่ 4 ทั้ง 12 ขั้นตอนสามารถสรุปเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

รูปที่ 2 ขั้นตอนของการประเมินในยุคที่สี่

สรุป

การประเมินหลักสูตรหรือการประเมินต่าง ๆ ที่ผ่านมามักอาศัยตัวแบบที่ถูกสร้างโดยผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขา เพื่อการวัดและการประเมินตามวัตถุประสงค์ แต่ละตัวแบบมีจุดเด่นและจุดด้อย กูบาและลินคอล์น (Guba and Lincoln) จึงได้เสนอทางเลือกใหม่ของการประเมินทางเลือกใหม่นี้เน้นการเจรจาต่อรองเพื่อแสวงหาความสอดคล้องของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมิน ผู้ที่อาจได้ประโยชน์ ผู้ที่อาจเสียประโยชน์ และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการประเมิน ดังนั้นการประเมินตามแนวคิดใหม่มีจุดเด่นคือ มีความยืดหยุ่นไม่ตายตัวเหมือนการประเมินในอดีตจากการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ที่ประเมินโดยอาศัยแนวคิดของการประเมินในยุคที่ 4 พบว่ามีทั้งการ

ประเมินเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับยุคใหม่ของการปฏิรูปการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

การประเมินในระยะที่ผ่านมา นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ เท่านั้นเป็นผู้คิด ทฤษฎี วิธีการเกณฑ์มาตรฐาน ตัวบ่งชี้ของตัวแปรต่าง ๆ และเครื่องมือที่มีความเชื่อมั่น แม่นตรง เพื่อนำไปใช้ประเมิน โดยที่ผู้ประเมินหรือผู้วิจัยนำเครื่องมือที่คิดว่า ได้มาตรฐานอาจเกิดจากการพัฒนาขึ้นมาเองหรือนำมาจากผู้เชี่ยวชาญที่พัฒนาไว้แล้ว นำไปประเมินสถานการณ์และตัวแปรต่าง ๆ ที่กำลังศึกษา ภายใต้ระเบียบวิธีวิจัยที่เป็นวิทยาศาสตร์ เพื่อเปรียบเทียบ หาคความแตกต่าง ความสัมพันธ์

การทำนาย และการอธิบาย การประเมินในยุคที่ 4 นี้ถือเป็นทางเลือกใหม่ที่ กูบาและลินคอล์น (Guba and Lincoln) ได้เสนอสำหรับการประเมินในปัจจุบัน

การจัดการศึกษาในยุคปัจจุบัน ผู้บริหารต้องตระหนักถึงคุณภาพการศึกษาเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะบริหารจัดการอย่างไรก็ตาม สิ่งทีหวั่งจะให้ เกิดก็คือ การเจริญงอกงามในตัวผู้เรียน เมื่อผู้บริหาร เกิดความตระหนักที่จะจัดการศึกษาอย่าง มีคุณภาพ ก็นำไปสู่ความคิดเกี่ยวกับการประกัน คุณภาพ (Quality Assurance : QA) การประเมิน ในยุคที่ 4 จึงเป็นทางเลือกที่ผู้บริหารสามารถนำ หลักการและวิธีการไปใช้ในการประกันคุณภาพ การศึกษาอย่างน้อยที่สุดผู้บริหารจะต้องรู้ว่า การ ประเมินนั้นจะต้องประเมินเรื่องอะไร ใครมีส่วน ร่วมในการประเมินบ้างทั้งผู้ประเมินและผู้รับการ ประเมิน การจัดทำข้อตกลงและสัญญาว่าจะร่วมกันประเมินในเรื่องใด ประเมินอย่างไร

การบริหารจัดการศึกษานั้น ผู้บริหารจะต้องมองการบริหารจัดการเป็นระบบเปิด ที่ผูกพัน เกี่ยวเนื่องกันทั้งภายในองค์กรและสถานการณ์ จากนอกองค์กร ที่ส่งผลกระทบทั้งทางตรงและ ทางอ้อม ดังนั้นเรื่องที่ต้องประเมินในส่วน ของ สิ่งป้อน (input) ได้แก่ บุคลากรทั้งฝ่ายบริหาร ฝ่ายปฏิบัติการ และฝ่ายสนับสนุน งบประมาณ ทรัพยากรหรือองค์ความรู้ที่นำมาใช้ในการบริหาร จัดการ ระดับ นโยบายทั้งส่วนกลาง ท้องถิ่นและ

สถานศึกษารวมทั้งข้อกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์การ ในส่วนของกระบวนการ การเปลี่ยนแปลงสภาพ (transformation process) ได้แก่ โครงสร้างขององค์การ วัฒนธรรมองค์การ แรงจูงใจ ภาวะผู้นำ การตัดสินใจ การสื่อสาร การบริหาร จัดการเกี่ยวกับหลักสูตร การพัฒนาเทคนิคการ สอน และบรรยากาศของการบริหาร ในส่วนของ ผลผลิตของการบริหารจัดการคือ เป้าหมายการ ศึกษาตัวบ่งชี้ที่สำคัญ ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนของนักเรียนผลการปฏิบัติงานของครู ความ เจริญงอกงามของนักเรียนในด้านต่าง ๆ ความ สัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครอง ชุมชน เจตคติของนักเรียนที่มีต่อสถานศึกษา และความ พึงพอใจของผู้ได้ประโยชน์จากการจัดการศึกษา เช่น ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บังคับบัญชา เป็นต้น ประเด็นที่กล่าวมานี้ ผู้บริหารจะต้องทำข้อตกลง กับผู้ประเมิน รวมไปถึงสาระรายละเอียดอื่น ๆ ที่ สำคัญ ๆ ที่ใช้ในกระบวนการสืบค้นที่เรียกว่า กระบวนการอธิบายได้แย้งเชิงตรรกะ เพื่อจะนำ ไปสู่ข้อสรุป ในการพัฒนาร่วมกันของทุกฝ่ายที่ เกี่ยวข้อง ผู้บริหารจึง สามารถใช้เป็นแนวทาง ในการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นการยินยอมให้บุคคลภายนอกร่วมประเมิน จากสถานการณ์ที่เป็นจริง เพื่อนำไปสู่หลัก ประกันด้านคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาใน ทุกระดับ

บรรณานุกรม

- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2539). **หลักสูตร : แนวคิด ทฤษฎี และการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- Guba, Egon G. and Lincoln, Yvonna S. (1981). **Effective Evaluation**. San Francisco : Jossey - Bass.
- (1989). **Fourth Generation Evaluation**. Newbury Park: Sage Publications.
- Patton, Michael Q. (1980) **Qualitative Evaluation Methods**. Beverly Hills, CA : Sage.